

LAUDÁCIÓ PÁSKÁNDI GÉZA ÉLETMŰVÉRŐL

Néhány hónappal ezelőtt, ez év áprilisában, az EMKE-szervezte szatmári megemlékezés keretében, a Partium jeles szülötteinek sorában, Páskándi Gézát idéztük, halálának 20. évfordulója alkalmából. Ez a rendezvény – mint sok más is, ezt megelőzően – a tartalmas konferenciát követően szülőfalujában, Szatmárhegyen folytatódott, ahol évről évre megkoszorúzzuk a szülőháza helyén lévő emléktáblát és szobrát a falu központjában.

Ilyenkor – amint az az idén is történt - szatmárhegyi kisiskolások Páskándi-versekkel gazdagítják az ünnepi alkalmat, s a népes közönség érezheti, hogy Páskándi Géza életműve nem csak irodalmárok szűk körének ügye, hogy a játékos gyermekverseken vagy meggondolkodtató üzeneteket közvetítő szövegeken át az elkövetkező nemzedékek számára is élő örökség.

Ez az érzés nyert hivatalos megerősítést azzal, hogy Páskándi Gézát szülőfaluja díszpolgárrá választotta, s nyer most – az egyetemes magyarságra kiterjesztve – a jelen ünnepi alkalommal.

Páskándi Géza pályáíve egy szatmári helyi lap által 1949-ben közölt versekkel kezdődött. Olyan korban, amikor a háború sebeinek gyógyulását egy új eszme ígérte, s némiképp természetesnek is vehetjük, hogy a 16 éves kültelki fiú lelkesedett azokért az eszmékért, hitt bennük. Mint ahogy az is természetes, hogy a hittel és kamaszos hetykeséggel világba harsogott proletkultos versektől nagyon hamar eljutott az eszméletig. Az 1956-os magyar forradalmat megelőző „olvasás” éveiben már őt is ott találjuk azoknak a romániai magyar íróknak-költőknek-kritikusoknak a csoportjában („az erkölcsi ellenzék nemzedéké”-ben, ahogy Láng Gusztáv nevezte), akik a változás ígérését komolyan vették, s kiálltak „minden valóságtól elrugaszkodott s egyben irodalmon kívüli szempont eltávolításáért” (Székely János). Páskándi ekkoriban állítja össze első kötetét, kihagyva belőle az 1953 előtti proletkultos verseket, ekkor emel szót az irodalmi köztudatból addig kirekesztett Dsida Jenő védelmében, s a készülő kötetének címet adó *Piros madár* című versében ilyen sorokat olvasunk:

Igazat dalolok – jótét hülyék ellen,
s róka-tekintetek vizslatják a mellem.
Igazat dalolok: jaj, én megcsalódtam,
legényes, leányos álmokba halódtam.
- S mégis, mégis, lelkemben él a remény,
hogy az igazság nem tünemény!

A magyar forradalom lázas napjaiban a kolozsvári magyar egyetemi életben égetően esedékes reformokat körvonalazó tervezet készül, s ő szóban és írásban kiáll mellette: „Örülök – mondja -, hogy végre... semmilyen buta előítélet, szellemi szűkkeblűség s félelem-szülte oktondiság nem gátolhat meg bennünket az értelmes véleménymondásban.” A kolozsvári Katonai Bíróság 6 év börtönre taksálja ezt a kiállást. Páskándi börtönbe, a *Piros madár*-kötet pedig nyomban letartóztatása után papírmalomba kerül.

A néhány hónap híján letöltött hat évet akár ki is lehetne iktatni költői pályájából, ha nem tudnók, hogy szellemi egzisztenciáját Páskándi Géza a börtönben sem adja fel: rabtársai nem egy, a börtönévek alatt született versét őrizték meg emlékezetükben, szabadulása után írott, maga által „abszurdoid”-nak elkeresztelt novelláiban pedig „egyedi és utánozhatatlan módon” (Szász László) még börtönélményeit is közvetíteni tudja olvasóinak.

Az 1966-1973 közötti közel egy évtized Páskándi Géza életművében kiemelkedő pályaszakasz. Megújul költészete, „... lírájának alapigénye ugyanis – amint Láng Gusztáv írja - a költészet és a költészet tárgya közötti válaszfalak lerombolása; egy olyan költői szemlélet

kialakítása, amely nem éri be a valóság érzéssé és intellektuális tanulssá szublimált képmásával, hanem a valóságnak a köznapi lehetőségeknél teljesebb meghódítását jelenti.” Akkori kötetei (Holdbumeráng, 1966, Tű foka 1972) mellett ekkor jelennek meg novellái (Úvegek, 1968, Az eb olykor emeli lábát, 1970), s ekkor arat visszhangos sikert (és konzervatív részről ideges kritikát) színpadi műveivel (Vendégség, 1970, Tornyt választok , 1972), amelyek Erdély történelmi múltjába helyezve, s némi „antiklerikális védőháló” is húzva fölük, nagyon is közérthető tiltakozások a kommunista rendszer ész- és gondolkodásellenes, értelmiségellenes gyakorlatával, félelemre és besúgásra épült diktatúrájával szemben.

1974-től aztán életének és írói pályájának új szakasza következik: áttelepül Magyarországra, ahol - a Kortárs szerkesztőjeként - bekerül az irodalmi élet lüktető mozgásába, színpadi műveinek sorát mutatják be sikerrel fővárosi és vidéki színházak, majd a 80-as években közéleti szerepet is vállal, bár végig arra törekszik, hogy az akkor már formálódó szekértáborok egyike mellett se kötelezze el magát. Ez a minden irányú távolságtartás jellemzi az 1989-es fordulat utáni magatartását is: „A kormánypártiak között ellenzék vagyok, az ellenzék között kormánypárti” – nyilatkozta a 90-es évek elején.

Ugyanakkor szülőföldjétől és korábbi kisebbségi közösségétől sem szakadt el: már a pártállami időkben nem egyszer kérte számon a legfelső pártvezetéstől a határon túli magyar közösségek kisebbségi létgondjainak felvállalását, a velük való törődést. „... számomra – írta - átjövetelem óta... a kisebbségi kérdés a legelső volt, vagy az elsők között maradt”. S a magyarság egyetemében való gondolkodás, közéleti szerepvállalás jellemezte azt követően is, amikor az egyetemes magyarságot próbára tevő új gondokkal kellett vívódnia, újra meg újra figyelmeztetve „az összetartozás jelrendszerének” fontosságára, arra, hogy „... a kulturális tényező az a „végső rezisztens” (végső menedék), amiben a nemzetiség tovább él”.

Utolsó éveiben – miközben a gyilkos kórral küzd - felfokozott szellemi aktivitásban, költői, prózai és drámai művek mellett, a gondolkodás új és izgalmas útjain járó esszék és alkotáselméleti tanulmányok sorában, a költői nyelv és eszközök titkait boncolgatja. Írói hagyatékának ez a része – a halála után eltelt két évtizedben felesége által gondozott jó néhány kötet megjelenése után is - még sok tekintetben ismeretlen és feldolgozatlan.

Dr. Dávid Gyula (Kolozsvár)

Az általa sok tekintetben példaképnek tekintett Apáczai Cseri Jánosnak az a nagyszerű önvédelmi képmondata, amelyet Enciklopédiája előszavában ír le, melyet idéz a *Tornyt választok* című drámájában, - az ő életét is summázza: „...nem könnyen véti el az utat, aki jó kalauzoknak vezérlése után indul, és az óriás vállán ülő gyermek többet lát az óriásnál”.